

Мельник Л. В.,
кандидат філологічних наук,
ДЗ “Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ)

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЇ В МОВІ ПРОЗИ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА ПРО ДІТЕЙ

Українську художню прозу неможливо уявити без літературної спадщини Григора Тютюнника. Цей письменник приваблює читача особливою правдивістю зображуваних людських характерів і художньою майстерністю у відтворенні вчинків та емоцій.

На думку О.В. Карабльової та З.О. Клименко, найулюбленишим для письменника був образ дитини, що виступав найоптимальнішою “матеріальною оболонкою” для втілення тих почуттів, які давали йому потужний внутрішній поштовх творити нову художню реальність [1].

У творах Гр. Тютюнника про дітей не знаходимо прохідних слів чи випадкових фраз. У передмові до збірки “Степова казка” Михайло Слабошпицький зазначає: “Кожне речення такої прози – то вже справді самостійний художній твір, оте маленьке диво, перед яким німуєш у захваті, бо не годен збагнути, звідки воно таке взялося; воно – як сотворіння таїни” [2, с. 11].

Мова художнього твору виступає як функціонально орієнтована система, побудована на основі особливих номінацій і своєрідних художніх прийомів, до складу яких входить використання фразем.

Мета нашої розвідки – дослідити стилістичну й художньо-зображальну роль фразеологічних одиниць (ФО) у мові прози Григора Тютюнника про дітей.

Дбаючи про реалістичне зображення подій і персонажів, Григор Тютюнник не обходився без фразеологізмів народно-розмовного походження, серед яких чільне місце посідають прислів'я, приказки, примовки, образні порівняння, відшарування різних фольклорних жанрів. У цих виразах відбито давні забобони й вірування українців: “*Може б ти мені, Одарко, й на сито прикинула? – питаються несміливо (“Сито, сито”)* [2, с. 77]; обряди, ігри й забави: “*– Ей, Олесю! – кличуть з гурту. – Гайда з нами подушки гнуть!*” (“Дивак”) [2, с. 98], “*Щоб відсвяткувати входи... хлопці зварили на вечерю картоплі в кожушках до старого солоного сала. То було справжнє свято!..*” (“Климко”) [2, с. 182], “*Семен Петик є, так він ходить “на чужу”, на хутори*”, тобто залицяється до дівчини з іншого села (“Вогник далеко в степу”) [2, с. 267]; народні міри: “*ще тільки-но почало сіріти*” (“Климко”) [2, с. 193], “*починає братися на світанок*” (“Вогник далеко в степу”) [2, с. 287]; жарти: “*Без одної Химки ярмарок буде*” (“Климко”) [2, с. 208]; побажання: “*Хай там його, козака, смерть обминає*” (“Климко”) [2, с. 216].

Найбільший шар фразеологічного багатства мови творів Григора Тютюнника про дітей складають розмовні вирази: *не велика мудрація* [2, с. 141], *жити можна* [2, с. 171]. Зустрічаємо в його прозі також просторічні вислови: “*Дай тому в пику!*” – *радили Їгоркові старші парубки*” [2, с. 108]; фольклорні порівняння: “*А тітка так і зацвіли, як маківка*” [2, с. 79]; жаргонні вирази: “*Гришухо, веди на рубон!*” (*їсти*) [2, с. 236]; книжні фразеологізми: “*Я приготую вам краплі датського короля...*” [2, с. 170].

У дискурсивному просторі творів Григора Тютюнника фразеологізми виконують найрізноманітніші стилістичні функції: оцінну, мовної характеристики або відтворення внутрішнього стану персонажів, синонімічного увиразнення експресії, створення градації тощо. Нерідко ФО служать для самохарактеристики дійових осіб: “*... серця б тобі увірвала*” (цим виразом тітка Марина висловлює свою любов до Климка, адже їй нічого не шкода для нього, ніби матері для дитини) [2, с. 219].

Інколи вжиті Григором Тютюнником у творах про дітей фраземи піддаються структурно-семантичній модифікації. По-перше, це зміна форми компонентів або компонентного складу ФО: “*вибалушивши чорні циганські очі*” [2, с. 183], “*похнютив стрижену голову*” [2, с. 188] (тут помітні вклинювання слів-означень). По-друге, трапляється контекстне обігрування ФО чи її окремих компонентів: “*Набити руку – це не означає побити руки...*” [2, с. 224].

Таким чином, стилістичне використання Гр. Тютюнником фразеологічних засобів має оригінальний характер і тісно пов'язане з тими художньо-зображальними завданнями, які ставив письменник. Системний підхід до аналізу фразеології в мові його творів про дітей може сприяти розширенню досліджень із фразеологічної стилістики, вивченню ідіостилю письменника тощо.

Література

1. Караблєва О.В. Дитячий світ у прозі Григора Тютюнника / О.В. Караблєва, З.О. Клименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chl.kiev.ua/userfiles/file/vipusk21/karablyeva.doc.

2 Тютюнник Г.М. Степова казка: повісті, оповідання, казки / Григiр Михайлович Тютюнник. – К.: Веселка, 1989. – 302 с.